

IRODALOM.

Az Árpádokor.*)

Az idei őszi egyetemünk bölcsészeti karán bő termést hozott s különösen Csengery János Magyar Horáciusa, Erdélyi László Árpádokora s Bruckner Győző Szepességi Reformációja keltett örömdetes meglepetést az irodalom és tudományosság berkeiben. Meglepetést és örömet keltettek volna még irodalmunk jobb idejében is: annál inkább kelthetnek most, mikor fáradozásának az író még régi és mindenkor csekély anyagi jutalmát sem találja meg, sőt a kiadással járó anyagi kockázatot is viselnie kell.

Erdélyi munkája, mint az előszóban önmaga mondja, „ajándék akar lenni a magyar tudomány és nemzeti műveltség kedvelői számára. Negyedszázadnál hosszabb főiskolai tapasztalatoknak s beható történelmi tanulmányoknak a gyümölcse, amelyet csak az érthet meg igazi értéke szerint, aki foglalkozott már a magyar történet alapvető kérdéseinek megoldásával.”

Mi még a hatvanas, hetvenes években *Kerékgyártó* Árpád könyvéből és előadásából tanultuk a magyar nemzet művelődéstörténetét. Könyveiben *Kerékgyártó* sem terjeszkedett túl az Árpádok korán, csak előadásaiiban foglalkozott még a középkor két utolsó századával is, a vegyesházbeli királyok korával. Az adatokat rendkívüli gondnal és lelkiismeretességgel csoportosította, de beléjük lelket önteni nem tudott. *Sólyom-Fekete Zsigmond*, aki a magyar művelődéstörténelem kritikái megírására vállalkozott, első két füzetének megjelenése után maga is áldozatul esett a kritikának, mely kiméretlenségével a nagyon tehetséges fiatalembert elhallgattatta, pedig kötetekre való mondani valója lett volna.

A Magyar Nemzet Története, amelyet *Szilágyi Sándor* számos munkatárssal egymegyed századja fejezett be, egy-egy korszak tárgyalása után adott ugyan művelődéstörténetet, azonban összefoglaló teljes munka az Árpádok korának műveltségi viszonyairól *Kerékgyártó* óta csak most félszázaddal jelent meg, midőn *Erdélyitől* ezt a kedves ajándékot kaptuk.

Erdélyi nem egyszerűen ismereteket nyújt, mint áldott emlékeztető tanáron, *Kerékgyártó* terje, hanem tudományt, mely az okság elvén alapul, amellyel együttjár az okulás keresése, a gyakorlatiasság, az igazi pragmatizmus. Módszerénél és rendszerénél fogva nem tartozik a könnyed olvasmányok közé. Aki nem olvassa, helyesebben szólva nem tanulja elejétől végig, hanem csak lapozgat benne, azt nem előgiti ki, mert meg nem értheti, az őskortól kezdve hogyan épült fel az a társadalom, melynek az utolsó Árpád idejében már teljesen magyar volt a jellege. Mindaz, amiről ír, szervesen együvé tartozik, s nem lehet ki-pattogatni belőle olyan mozaikszerű részleteket, mint *Kerékgyártó* művéből, hol a fő fejezetek olyan alcímekre oszlottak, amelyeknek alapján stilizálni tudók nagyobb fejtörés nélkül írhattak könnyed és érdekes tárcacikkeket. Ez nem a kuriózumok tára, hanem egyszerű mű, amelyet csak a maga egészében lehet megérteni.

Aki azonban így mérte, annak módja és joga van ahhoz, hogy a részletekkel külön is foglalkozzék s azokat — az egész könyvön végig vonuló alap szem-

*) Az *Árpádokor*. A magyar állam, társadalom, művelődés leg-
régibb története 1301-ig. Írta: Dr. Erdélyi László egyetemi tanár.
Budapest, 1922. Pallas kiadása. Nyolcadrétben 347 lap.

meltartása mellett — bírálata tárgyaivá tegye. Erdélyi irodalmi multja tele van súlyos fegyverekkel vívott polémiaikkal. Tétélei kemény ellenmondásokkal találkoztak s ha irodalmi vitáiból most levonja a következtetéseket, még mindig valószínű, hogy ebben az összefoglaló könyvében elfoglalt álláspontját támadni fogják. Az a 12 legkritikusabb kérdés, amelyet 1917-ben ő maga jelölt meg, és amelyet mostan tisztázottnak és megoldottnak kell tekintenie, multkori ellenfeleit még mindig megszólaltathatja. De nemes ellenfelek államnak egymással szemben, akik csupán a tudományt tekintvén, megnyugvással fogadják az igazságot, bárki deríti ki. A magyarok eredete, a székelyek származása, a román nép szüretlése s más hasonló dolgok, amiket szerző az ide vonatkozó irodalom tökéletes ösmertetével szögez le, még mindig akadhatnak harapófogóra, mely őket kihuzni törekszik.

Az annyira különböző népelemekből alakult magyar társadalom Árpádok-korabeli osztályainak legjobb ösmetője ezidőszerint Erdélyi, sőt tudtommal mindeddig ő derítette ki legvilágosabban, hogyan differenciálódtak és alakultak ki ezek az osztályok. Korábban folytatott irodalmi vitái ezen a téren vezettek a legnagyobb megnyugvással elfogadható megállapításokra. Ez pedig igen fontos dolog, mert rajta fordul meg a magyar *nemzeti* állam jogosultsága. Igazságot kell adnunk neki abban, hogy a társadalmi osztályok helyes ösmérete nélkül teljesen és a maga valójában a politikai történelmet sem lehet megösmerni. Így pl. a szerviensek szocialista forradalma gyanánt fogja fel azt a mozgalmat, amely éppen most hétszáz esztendeje az aranybulla kiadására vezetett. Nem is közjogi, hanem földesuri eredetűnek tartja, mely főleg a szerviensek szabad állapotát biztosítja s főtörékvése a nagyhübéresség kialakulásának megakadályozása. Nem nemzeti vívmány az, hanem a királyi várföldek haszonélvezőinek, a szervienseknek sikere. Mindezt csak 4—5 oldalon mondja el, de vele bő alkalmat nyújt a gondolkodásra s eddigi felfogásunk felülbírlására.

Nem az a feladat, hogy erre, vagy a könyv egyéb tétélinek hatolgatására vállalkozzam. Az a szeretet, amellyel volt tanítványom, most pedig tanártársam iránt viseltetem, meg is téveszthetne ítéletemben. Csak figyelmeztetni akartam első sorban a főiskolái ijjuságot, hogy ezt a könyvet, amely határozott cáfolat külföldi és belső ellenségeknek a középkori

Figyelmes kiszolgálás

Dugonics-tér 11.

A közp. egyetem közelében.

Bérletnél árkedvezmény.

Szántai

borbély és manicure termében

Vásároljunk

Danner Mihály tőszér és csémege kereskedésében

Telefon 78.

Széchenyi-tér 7.

A „Korzó” kávéház

az egyetem mellett, az
egyetemi hallgatók leg-
kedvesebb találkozó helye.

Pontos kiszolgálás, kitűnő
billiárdasztalok.

Jelen a legjobbban futó kávéház.

magyar barbárság ellen emelt éretlen vádjaival szemben, úgy fogadják, ahogy magyaráik hasonló súlyos időkben fogadták Magyarország Történetét Szalay Lászlótól, aki könyvet akart adni azon ifju nemzedék kezébe, amely most készül az atyai ház küszöbén át a nyilvános pályára lépni s mely lelkesedést óvatossággal, erőt önmérséklettel, hazaszeretetet hazaismerettel, bizalmat a nemzet jövődjéhez a nemzet múltjának bölcs számbavételével egvesítsen, ha a belévetett reményeknek és az ország szükségének megfelelően akar.

Márki Sándor.

Cserzy Mihály (Homok): Az öreg Szeged.

Avarba hullt, elfelejtett képek, rég megállott mozdulatok, szívek, hanghullámok dobbannak életre Az *öreg Szeged* vidáman soralkozó garmond betűiben. Régi, füstös falu korcsmák, borszagu sötét ivók ajtai csikordulnak meg újra, az asztalnál a régi társaság ül, szájukban a régi nóta, szívükben régi, talán igaz sem volt gondtalanság, hejehujás boldogság virágszál, színeskedik. A *nagy víz* előtti Szeged rég elköltözött élete cseng-bong puha, sárgaszínű fénygruppok tövéen, melyek apró, cigánymuzsikás bormérések, álmosan hunyorgó petróleumlámpások könnyéken buggyannak ki a mindent betöltő csendből, sötétségből. Furcsa gondolkozású, ismeretlen beszédei régi emberek, hősök, szövívők fongolódnak előttünk. Belenevetnek az arcunkba, belekiabálnak a fülünkbe s riadt, meghátrált pillanatunk alatt talán valamilyen apás bátorsággal, észre sem vett mozdulattal szívünkre teszik a kezüket. A kezük kerek, kövér ujjakba végződik, melyek csordultig telt boros poharakra tapadnak és jószagu nikotintól sárgák, amint vidámkodva figyelgetik a kártyajárást.

A kezük életre becézi a szívünket, kissé durván is legyinti a torkunkon akadt parasztra, jajra, — ahogy az asztal mellett reggelig birják, ahogy az öklük lecsap pogány kártyajárás miatt, fittvet hányanak, fokost vernek a mi bajunkra is, erőt csorditanak, bort töltögetnek a mi poharunkba is.

Megdermedt, béklyós mozdulatunk kinyújtózik széles, kurjongató mozdulataikban, fekete leples hallgatásunk bongózos ebédutáni álmok tarka ruhájába buvik, s megbomlik minden keserűségünk a régi szóra:

„Nagy a feje, busuljon a ló! . . .”

(Mert egy kis lányért busulni nem jó, s mert hej, busulni nem illik a magyar embernek, amíg két ökle van, még ha a hazájáról van is szó, még ha tengennyi is az ellensége: apánk vére nem folyhatott mind el, földjük zsírja ott van még az áruk alatt, a hasuk karimáján, s duhajkodó karjuk megbirja még a kardot: az öreg Szeged, a régi erős, boldog emberek megvannak még valahol, apró lapos alföldi városkák, széles tanyák ölén. Ha Szeged villanyfényes városából ki is pusztította őket a liberális filoxéra, ha a jól megszervezett nyomorúság cifra palotákat épített is ódon, fehérablakos házaik fölé — a régi daloskedvű urak, válogatott éjszakázó legények megvannak még valamerre ebben a nagy magyar éjszakában. Az öklük talán lecsapni készül . . .)

Cserzy Mihály kiforrott írásművészetét, mely régen meghódította az egész ország olvasó közönségét, fölösleges volna ezuttal külön méltatni, olvasóink jól ismerik őt lapunk hasábjairól is; az eleven színű boldog képek, melyeket csillogó művészettel rögzít elénk a régi Szeged életéből, hogy bebutorozza vele legalább egy estére lelkünk hideg, sötét zugait — ezuttal is a kedves közvetlenséggel elbeszélgető, adomázgató,

megfigyeléseiben, leegyszerűsített kifejezésmódjában előkelően művész. — istenáldotta humoru Mestert mutatják. Az ötvenes évek sötét utcáin, a sirva-vigadó idők utolsó menedéket nyújtó meghitt vendéglőin, kurtakorcsmáin elindulva végig visz bennünket a mulató, vigszagos régi Szeged minden kedves, otthonná melegegett boros, muzsikás helyén, apró, kedélyes történeteket mesél el, életet, embereket, a nagy vonalak alá süllyedt részleteket hord össze: akik apáik, régi barátai arcáról, szokásairól, el nem mondott szavairól szeretnek emlékezni, akik hervadt virágok illatából, elmúlt idők, emberek életéből szeretik megbővíteni életüket — nagy élvezettel fogják olvasni e könyvet.

A nyolcvanoldalas, szép kiállítású könyv lapváltatlantunk kiadásában jelent meg.

(f. gy.)

Dr. Banner Benedek: Mehmed Tahir, Cuzuki Kenzo és mások.

Békéscsaba, 1922. Corvina-nyomda. Ára 400 korona.

A magyarok kivándorlása óta Ázsiában egyszerre sohasem járt annyi magyar, mint az utolsó világháborúban, mikor sok ezren sinylődtek ott szomorú hadifogságban. Elvesztett hazájokért abban találtak egy kis vigasztalást, hogy a végtelen steppék a magyar alföldre, a kék hegyek a Kárpátokra, a lakosok saját fajtájukra emlékeztették őket. A turáni népek oceánjában, a szlávok tengerén túl, azokat a cseppeket nézegették, amelyek a magyarság kiáradása óta ott maradtak. Sőt megismerték a visszaáramlásnak néhány cseppjét is: az 1849. évi függetlenségi háborúból odasodort magyar hadifoglyok ivadékait. Ők maguk borus felhők gyanánt lebegtek saját fajtájuknak ez oceánja felett, nem tudva, lecsapódnak-e annak végtelen özönébe, hogy elveszenek benne, vagy valami szerencsés légáramlat visszahajtja-e őket rég nem látott szeretett hazájukba.

Egyetemeinknek és főiskoláinknak sok ezer, a kolozsvári egyetemnek egymagának négy év alatt ötezernél több hallgatója és doktora vett részt a világháborúban. Volt tanáraikat már a harctérről, majd a szomorú hadifogságból is sokan keresték föl tapasztalataikról szóló leveleikkel, formásan, alaposan megírt értekezéseikkel. A fogolytáborokban nemcsak európai művelt nyelvekben gyakorolták magukat, hanem a török, mongol, japán nyelvet is buzgón tanulták, törököket, mongolokat, japánokat magyar nyelvre tanítottak, előttiük és az oroszok előtt magyar szindarabokat játszottak, magyar felolvasásokat, szavaltokat tartottak, magyar dalokat és zeneműveket mutattak be. Amellett azonban ezek a főiskolai műveltségű, vagy éppen okleveles fiatal emberek turáni szö-

LUCZA JÓZSEF

kelfestő és vegy tisztító ipartelepe
SZEGED, KAZINCZY-UTCA 14. SZÁM.

Fiókküzetek:

Mikszáth Kálmán-utca 9. (Valéria-tér paprikapiac sarok), Gizella-tér 3. és Kiskunfélegyháza.

Ipartelepi telefon 10-75.

Különlegesség: A tisztításra adott férfiruhákon kisebb javítás teljesen díjtan.